

Boksamtal i åk 2:

Lässtrategierna befästs och fördjupas

Lotta Forsman

Som grund för det arbete med boksamtal som beskrivs i den här texten har läraren Jenny sedan åk 1 flätat samman tre spår inom språk- och kunskapsutvecklande undervisning så att de bildar en helhet: språklig medvetenhet, läsförståelsestrategier och strategier för skrivande med hjälp av cirkelmodellen. Det grundläggande arbetet kan du också läsa om i resursbanken.

I januari åk 2 är Gunilla Bergström månadens författare. Efter att gruppen som vanligt har skrivit författarporträtt med stöd i sexfältaren, vill läraren Jenny återanknyta till lässtrategierna för att kunna befästa och fördjupa dem. Det handlar alltså om **strategier för att läsa på djupet och läsa sig till kunskap**. Du kan också se en [kort film](#) från det klassrumsarbete som beskrivs nedan.

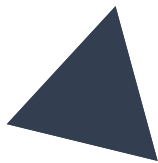
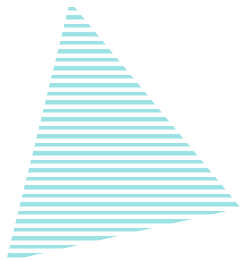
Arbetsområdet inleds med hjälp av boken *Är du feg, Alfons Åberg?* Ett arbetsblad fungerar som stöd för den process som småningom ska leda fram till samtal om böcker som eleverna läser, eller lyssnar på, på egen hand. En vanlig benämning på aktiviteter som denna är just **boksamtal**, men också bokprat som Jenny använder här (bokprat kallas det också då bibliotekspedagoger presenterar åldersenlig och inspirerande litteratur för skolelever i syfte att väcka deras läslust).

Boksamtal

Åbo Akademi

De lässtrategier som främst används nu är att väcka förförståelse genom att **förutspå** vad texten kommer att handla om med hjälp av boktitel och pärmbilder och att **reda ut oklarheter** i form av obekanta ord som man stöter på i texten. För att påminna om de tankestöd, eller strategiverktyg, som gruppen tidigare arbetat med tar Jenny också fram en bild på en kristallkula och en bild på ett förstoringsglas.

Innan Jenny börjar läsa visar hon bokens omslag på dokumentkameran och ber eleverna att gissa vad den kommer att handla om. I diskussionen hörs många kloka antaganden baserade på de slutsatser som rimligen kan dras med ledtråd av pärmbilden. Långt uppe i ena hörnet upptäcker eleverna en liten teckning som föreställer ett slagsmål och att Alfons är på väg att springa från platsen. Jenny uppmärksammar sådant som inte kommer fram, exempelvis att han ser ganska glad ut där han springer. Boken ser ut att handla om huruvida Alfons faktiskt är feg. De diskuterar vad annat man kan få reda på via pärmbilden och en elev säger att författaren är Gunilla Bergström. De diskuterar också det faktum att författaren denna gång samtidigt är bokens illustratör, något som är bekant från deras faktaskrivande om Gunilla Bergström.

Under läsningen stannar Jenny till vid vissa ord för att uppmärksamma deras betydelse och uppmuntrar också eleverna att säga till om det är ord de vill veta mer om. Det första är boktitelns *feg*. Jenny visar bilden av förstoringsglasat och förklarar att hon kommer att skriva upp orden, eftersom det är *"ord som vi behöver undersöka lite"*. I praktiken är det oftast Jenny som frågar, men en elev med svenska som andraspråk frågar t.ex. vad *avskyr* betyder. Oftast kan någon i gruppen förklara eller ge en synonym för de ord som tas upp.

Orden listas på ett stort blädderblock som finns uppsatt framme på svarta tavlan. Jenny kallar orden **expertord**. Detta återkopplar till de bekanta rutinerna i samband med genreskrivandet med hjälp av cirkelmodellen, där expertord plockade ur texterna ger stöd i elevernas skrivprocess. Att regelbundet uppmärksamma obekanta ord under läsning är en viktig strategi. Att dessutom följa upp genom att aktivt använda orden kan befästa dem bättre än när de enbart förklaras muntligt i sitt sammanhang. Jenny uppmärksammar också andra ord som kan hindra förståelsen eller som hon vill påminna eleverna om trots att de inte skrivs ner, t.ex. ordet illustratör som eleverna träffat på tidigare i arbetet med månadens författare.

Expertord

Stödfrågor

Förutom genom orddiskussioner går Jenny in i texten på olika sätt som kan visa på elevernas förståelse av den och utveckla deras lässtrategier. Med hjälp av **stödfrågor** får hon dem att dra slutsatser eller relatera innehållet till egna erfarenheter, vilket leder in på de strategier som kommer att betonas mer i följande skede av deras boksamtal.

*Hur vet vi att Alfons är stark? Varför tror ni att de nya barnen slåss?
Hur brukar vi göra i klassen då vi inte kommer överens?*

Efter läsningen presenterar Jenny arbetsbladet på dokumentkameran. Så här i början görs allt gemensamt och Jenny tar sig tid att repetera mycket av det som hon redan sagt under lässtunden. Först gäller det att skriva in bokens titel, författarens namn samt vem som är illustratör. Jenny skriver in på dokumentkameran enligt vad de kommer fram till i den gemensamma diskussionen. När det exempelvis är en elev som ännu i detta skede undrar över ordet illustratör får en annan elev möjlighet att förklara att det betyder den som ritar bilder.

Läraren modellerar

Följande punkt i arbetsbladet handlar om att förutspå och Jenny frågar om de kommer ihåg vad de trodde boken skulle handla om. Hon stöttar så alla ska komma igång genom att först **ge modell** för hur de kan inleda: "Jag tror att...", med motiveringen "därför att...". En elev undrar ändå varför hon lämnar ett mellanrum, så Jenny får möjlighet att än en gång förklara att man behöver skriva det man tror först och sedan förklara varför. Hon betonar också att det inte finns något rätt svar och att hon därför inte skriver något mer på arbetsbladet. De ska få skriva sina egna förutsägelser: "Alla behöver inte ha samma."

Arbetet fortsätter efter matpausen. Efter en kort repetition av uppgiften för att säkerställa att alla kommer igång igen, får eleverna varsitt tomt arbetsblad och börjar skriva. Många behöver fortsättningsvis stöd och påminnelser om hur de kan tänka, trots att Jennys arbetsblad ligger framme på dokumentkameran. De arbetar ändå fokuserat och omsorgsfullt och småningom lyckas alla formulera sina förutsägelser. Sedan blir det dags att skriva av expertorden från blädderblocket inför följande dags arbete: ett ord på varje rad för att de också ska ha utrymme för att förklara orden. [Så långt går det att följa med gruppens arbete via inspelningen.]

Den dagens arbete avslutas med att gruppen tillsammans tittar på en animerad version av boken. Detta innebär att eleverna, med tillägg av visuellt stöd, får möjlighet att ytterligare processa och befästa bokens innehåll och språkliga uttryck.

Arbetet fortsätter följande gång med att eleverna med Jennys hjälp hittar förklaringar till expertorden. De får öva på att leta efter synonymer till orden på nätet. Dessutom bekantar de sig med en traditionell ordbok för att se att man kan få reda på ords betydelse på flera sätt.

Efter Alfons-boken fortsätter eleverna att öva sig på att förutspå innehåll och ta reda på betydelsen av obekanta ord. Jenny läser högt ur lättläst-boken *Sam och plånboken* av Kajsa Gordan (bokförlaget Hegas; finns också som ljudbok), efter att eleverna först förutspått handlingen utgående från pärmbilden och från bilderna i boken med stöd i Jennys frågor. De börjar också jobba med texterna i läseboken så att de systematiskt plockar ut expertord som de i smågrupp försöker hitta betydelsen på. Orden samlas sedan på blädderblock för gemensam genomgång. Vidare ställer de fem frågor om texterna i läseboken och svarar sedan på de andras frågor. Jennys mål med frågorna i detta skede är inte att de ska kunna ställa frågor som går bortom raderna, men till hennes förvåning tänker många redan längre och ställer frågor som *"Hur känner man sig när man har ljugit?"*

Däremot är momentet att plocka ut ord något av en utmaning för många i gruppen, eftersom de inte gärna vill erkänna att de tycker ord är obekanta eller svåra. Då fungerar det bättre att fortsätta att tala om expertord, vilket för dem innebär speciella och ovanliga ord, att man behöver kunna lite extra för att använda dem. Språkintresset och språkmedvetenheten som väcktes i åk 1 syns fortsättningsvis. Ett exempel är en elev som plockar ut ett ord med motiveringen att det inte är svårt för eleven själv, men att det kan vara svårt för någon annan att läsa eftersom ordet *"har dubbelkonsonant"*!

Följande bok väljer Jenny i den ljudbokstjänst som skolan har tillgång till. Boken heter *Citronlemonaden*, skriven av Hilde Henriksen (Nypon förlag). Det är en lite längre bok om en syrisk pojke i Sverige som vill vara svensk och hur pojken känner sig då han under en sommar besöker Libanon med sin mamma, som hela tiden längtar tillbaka dit. Boken lyfter fram aspekter kopplade till språk, kultur, identitet och tillhörighet som är högst relevanta i gruppen. Eleverna tycker om boken, men att jämföra de egna förutsägelseerna med den riktiga handlingen visar sig vara krävande även om de jobbar koncentrerat: det gäller att lyssna noga och det krävs ändå ofta att de går tillbaka för att hitta, jämföra och tänka efter vad som egentligen hände.

Nypon förlag erbjuder också gratis arbetsmaterial till boken: [arbetsblad](#) med frågor som stöd för att förutspå och läsa mellan och bortom raderna. Eleverna klarar bra av att svara på de ofta utmanande frågorna i arbetsmaterialet. Detta leder oss också in på följande skede i arbetet: fortsatt övning i att **ställa frågor om** och **till texten** för att kunna dra slutsatser om sådant som inte står direkt på rad och utmaningen att kunna inhämta kunskap genom att **sammanfatta**. Jennys plan är att de småningom ska kunna övergå till mer självständigt boksamtalande i form av att i mindre grupper jobba med ljudböcker: förutspå, lyssna på böckerna, svara på innehållsfrågor och diskutera bl.a. huvudpersoner och miljöbeskrivningar med hjälp av **stödkort**. Planen måste överges då skolan i mars 2020 övergår till distansundervisning. Det finns visserligen en bra grund för att fortsätta arbetet, men inte tillräckligt för att direkt kunna organiseras och fortsätta i smågrupper.

Stödkort

I stället övar gruppen att skriva sammanfattningar med hjälp av en aktivitet i läseboken, med stöd i strukturen *först–sen–till sist* och strategiverktyget cowboyen som med hjälp av sin lasso hämtar hem kunskapen som finns i texten. De börjar också jobba med **bokrecensioner** med hjälp av böckerna i ljudbokstjänsten, där det också ingår att sammanfatta innehåll. Jenny gör en instruktionsvideo för arbetet där hon diskuterar kring stödfrågorna och visar en **modelltext**, så att eleverna kan lyssna när och hur många gånger de vill. Också arbetet med att skriva författarporträtt kan fortsätta på distans med hjälp av skärminspelade instruktioner. På så sätt knyts återigen arbetet med lässtrategier samman med skrivstrategiarbetet. I resursbanken kan du också ta del av Jennys tankar om hur arbetet med strategier för läsande och skrivande i klass gett en viktig grund för elevernas arbete under distansundervisningen.

Bokrecension

Modelltext som stöd

